

груп найбільш повно був здійснений саме у роботах неовеберіанців, що визначають професії як монополії. М. Вебер наголошував, що в основі визначення “професії” лежить розуміння професійних груп як статусних, таких, що мають схожий стиль життя, загальні: моральну систему, загальну мову/культуру, релігійні особливості. Наступні ідеї М. Вебера лягли в основу неовеберіанської моделі професії [7]:

– професійні групи є типовими компонентами суспільства, включеними у боротьбу з іншими групами в тому числі й самим державним апаратом;

– професійні групи об’єднані спільним інтересом. Подібно іншим статусним групам, вони найчастіше переслідують економічні цілі, хоча в них є й інші мотиви для організації колективних дій, наприклад, побудова позитивного публічного іміджу;

– професійні групи мають чітко визначене місце в соціальній ієрархії, тому що їх “можливості доходу” засновані на їхніх знаннях і кваліфікації, що є настільки ж значущим ресурсом, як наявність власності й робочої сили;

– соціетальні позиції професійних груп частково визначаються структурними характеристиками індустріального суспільства, частково – колективними діями груп (особливо стратегіями соціального закриття).

Неовеберіанці стверджували, що неможливо розглядати різні ідеології як тривіальний вираз політики професійних груп, зацікавлених у монополізації ринку. Свій внесок у становлення професій могли внести як егоїстичні, так й альтруїстичні мотиви.

Нарешті, торкнемося континентальних досліджень соціології професій. Європейські соціологи дісталися висновку, що континентальні європейські групи професіоналів не володіють властивим їхнім англо-американським колегам автономією (Р. Колінз) й розрізняли ідеальні типи професій за географічною ознакою. Так, “континентальний” тип професії, складається з еліти адміністраторів [5, с. 24]. Виявилось, що характер автономії професіоналів багато у чому залежить від специфіки державного устрою.

Висновки. Привнесення в сучасне українське суспільство “логіки ринку” робить закономірним зіставлення досвіду вітчизняних досліджень професійних груп інтелігенції із вивченням професіоналів в англо-американській соціології. Об’єктом дослідження у кожному з цих наукових напрямків є працівники висококваліфікованої розумової праці, що мають дипломи про вищу освіту. Теоретичне збагачення української соціології можливо за допомогою адаптації теоретичних конструктів західної соціології професій до вітчизняних реалій. Включення категоріального апарату соціології професій дозволить істотно розширити евристичні можливості досліджень “білокомірцевих” професійних груп, як представників найвищого освітньо-професійного рівня, а також буде сприяти проведенню кроскультурних емпіричних досліджень професійної структури суспільства.

1. Goode W. J. “Encroachment, Charlatanism, and the Emerging Professions” *American Sociological Review*. December 1960. – № 25. – P.903.

2. Goode W. *Community Within a Community: the Professions // Sociological Perspectives on Occupations*. Illinois: F.E. Peacock Publishers, 1972. – P. 194-200.

3. Pavalko R. *Sociology of Occupations and Professions*. Illinois: F.E. Peacock publishers, 1971. – P.89.

4. Parsons T. *Professions // International Encyclopedia of the Social Sciences*, XII. N. Y.: Macmillan and the Free Press, 1968. – P. 536-547.

5. Collins R. *Market Closure and the Conflict Theory of the Professions // Burrage M., Torstendahl R. (eds) Professions in Theory and History*. L.: Sage, 1990. – P.24.

6. Hall R. H. *Theoretical Trends in the Sociology of Occupations // Sociol. Quart.* – 1983. – Vol. 24. – № 1.

7. Macdonald K. *The Sociology of Professions*. – L.: Sage, 1995.

ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АКТИВІЗАЦІЇ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

МАТВІЙЧИНА С.В.

Copyright © 2013

Актуальність дослідження зумовлена тим, що саморозвиток особистості це індивідуально і соціально значуща психолого-педагогічна проблематика, що спрямована на формування автономності та свободи особистості. У наукових джерелах поняття саморозвитку використовується як синонімічне таким поняттям як “особистісний розвиток”, “самовдосконалення”, “особистісне зростання”. До прикладу, у працях таких науковців Р. Бернса та Е. Еріксона саморозвиток розглядається в рамках Я-концепції; питання саморозвитку через саморегуляцію діяльності вивчали М. Боришевський, О. Конопкін, Ю. Мисливський; аспекти саморозвитку особистості через самовизначення досліджені Є. Клімовим, І. Чечель; саморозвиток через самовиховання вивчали О. Кочетов, Л. Рувинський та ін. У психологічних дослідженнях К. Юнга доведено що особистісний ріст здійснюється через самореалізацію особистості, що забезпечує її духовне і фізичне зростання. А. Адлер переконаний, що основними

мотивами саморозвитку є самоутвердження і подолання комплексу неповноцінності. Проблема саморозвитку особистості у педагогічній діяльності ще не зайняла гідного місця, про це свідчить і недостатня увага педагогів-теоретиків до даної проблеми, і як результат – апатія педагогів-практиків до невід’ємного прагнення учнів та студентів саморозвиватися під час навчання.

У процесі вивчення напрацювань фахівців, вважаємо із найбільш перспективним на сьогоднішній день є синергетичний підхід до процесу саморозвитку. Дослідники (О. Асмолов, Л. Куликова, В. Розін, Ю. Шаронін та ін.) вважають що саморозвиток особистості відбувається за нелінійними законами. Ми повністю підтримуємо думку Ю. Шароніна у тому, що нелінійність передбачає багатоваріантність шляхів саморозвитку, що базуються на можливості відбору альтернатив. У рамках синергетичного підходу факторами саморозвитку виступають не тільки об’єктивні закономірності, але й випадкові, реальні ситуації, які складають підставу для саморозвитку. Саморозвиток відбувається в результаті взаємодії випадковості та необхідності. Як стверджує Л. Куликова, доцільно розуміти суть саморозвитку особистості як процес “бінарної детермінації, у якій самодетермінація є переважаючою”. Таке розуміння, на нашу думку, розширює можливості педагогічного впливу на процес саморозвитку особистості під час навчання.

Автор технології саморозвитку особистості Г. Селевко трактує саморозвиток як “процес керування особистістю власним розвитком, під час якого цілеспрямовано формуються і розвиваються якості та здібності особистості” [2, с. 113]. Саморозвиток особистості передбачає інтеграцію соціального і особистісного, зовнішніх і внутрішніх чинників, які спрямовані на досягнення людиною ідеалу. У нашому баченні саморозвиток – це усвідомлений і керований особистістю процес, в результаті якого відбувається удосконалення розумових, моральних та фізичних якостей, а також вдосконалення конкретних індивідуальних рис. Науковці одностайні у тому, що найважливішою умовою саморозвитку особистості є внутрішня потреба у його здійсненні та прагнення до самопізнання себе у якості індивіда, особистості та суб’єкта діяльності. На індивідуальному рівні саморозвиток здійснюється як у неусвідомлених, стихійних формах (імітація, стихійна адаптація, гра), коли індивід не ставить за мету змінити себе власними зусиллями, а також і в усвідомлених формах (самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення), коли особистість виступає безпосередньо виступає у ролі суб’єктом цілеспрямованої діяльності, так і у якості об’єкта, який необхідно змінити за допомогою цієї діяльності. Вчені вважають, що саморозвиток характеризується такими параметрами як: спрямованістю роботи над собою; змістом (розумове, фізичне, моральне, трудове, естетичне); стійкістю (випадкове, епізодичне, постійне); ефективністю у формуванні своєї особистості. У цілому, саморозвиток спрямований на формування власної індивідуальності шляхом поєднання бажаного і потрібного.

Науковці (О. Газман, В. Зарицька, С. Кульневич, О. Кочетов, О. Мерзлякова, Г. Селевко та ін.) переконані що для запуску механізму саморозвитку людині необхідна допомога дорослого. Зокрема, О. Мерзлякова [1] зазначає у процесі активізації саморозвитку старшокласників доцільно робити головний акцент на: розвиток критичності мислення; планування кар’єри; розвиток навичок соціальної взаємодії. Зокрема науковець радить програму розвитку критичності мислення спрямовувати на активізацію зовнішнього механізму саморозвитку через дослідження учнями механізмів взаємодії зі світом, відокремлення і усвідомлення власного життєвого простору. Тоді як планування кар’єри доцільно спрямовувати на активізацію внутрішнього механізму саморозвитку, причому основний акцент доцільно робити на самовизначенні старшокласників і подальше планування власної життєвої лінії. Головний акцент комунікативного тренінгу, варто зробити на розширенні у старшокласників практики взаємодії з оточуючими людьми.

У процесі дослідження ми прийшли до усвідомлення концептуальних *чинників*:

- старший шкільний вік є сенситивним періодом для процесу саморозвитку в учнів;
- перехід до самокерованого розвитку потребує формування конкретних психологічних якостей особистості (цілісність “Я-концепції”, сформованих навичок саморегуляції, здатності до самовдосконалення, цілеспрямованості, наполегливості, тощо);
- передумовою саморозвитку є сформована у старшого підлітка домінанти самовдосконалення;
- теоретичне проектування учнями власного розвитку має базуватися на реальній практичній діяльності спочатку під керівництвом педагогів а пізніше самостійно.

Висновки. Усвідомлений саморозвиток є одним із засобів самоствердження. Завдяки саморозвитку відбувається процеси соціалізації особистості у соціумі. Без саморозвитку не можливе досягнення особистістю соціальної зрілості. У нашому баченні найбільш доцільним та педагогічно вірним є психолого-педагогічний супровід саморозвитку старшокласників, що включає такі форми роботи, як: індивідуальні та групові консультації. Вагомим позитивним ефектом володіють різноманітні засоби інтенсифікації навчальної діяльності (педагогічні вправи, психологічні тренінги, самозвіти). Саме при такому підході старшокласники мають можливість активно долучатися до коригування перебігу особистісного розвитку, а також до пошуку найбільш збалансованої динаміки саморозвитку. З метою активізації саморозвитку старшокласників доцільно сформувати домінанти самовдосконалення. Безпосередньо роль педагога полягає у формуванні домінанти самовдосконалення, яка стимулює активне самопізнання, самопроектування, самореалізацію. Найефективнішим шляхом формування такої домінанти, на нашу думку, є трансляція дорослими особистісних життєвих цінностей, серед яких саморозвиток й самовдосконалення займають одне із перших місць.

Перспективи подальших наших досліджень є розробка та апробація педагогічних умов, які впливають на саморозвиток учнів старшої школи в умовах модульного навчання в контексті компетентнісного підходу.

1. Мерзлякова О. Л. Психологічні чинники саморозвитку старшокласників та шляхи активізації цього процесу в умовах навчання / О. Л. Мерзлякова // Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 3. – Кам'янець Подільський: Аксіома, 2009. – С. 263–275.

2. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. – Т. 2 // Селевко Г. К. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.

ОБґРУНТУВАННЯ КАРТ СОЦІАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

РИБІН В.П., ДЕМЧУК Т.

Copyright © 2013

Актуальність теми. Соціальність – це сукупність набутих людиною якостей, які забезпечують їй здатність існувати в суспільстві і виконувати різноманітні соціальні функції у складі різних груп, виступаючи при цьому не в ролі суверенної особи, а виразником інтересів даної спільності. Соціальність характеризує людину як частину соціуму, залежну від нього, підлеглу йому, що детермінується зовнішніми соціальними механізмами, які формуються в результаті дії соціального довкілля [1; 2; 4]. Володіння соціальністю припускає здатність особистості відігравати певні суспільні ролі, майстерно міняти типові соціальні маски, підкорятися вимогам громадської думки, нормам моралі і принципам законності, вирішувати суперечності на користь не частини (індивіда), а цілого (соціуму). Погляд на людину як на громадянина, члена колективу, продуктивну силу, учасника виробничих відносин, носія певної професії, посади, звання, титулу означає, що до уваги береться перш за все її соціальність. Функціонування соціальності має не інстинктивний, а свідомий характер і припускає у людини наявність здатності мислити, аналізувати, оцінювати, ухвалювати рішення, переводити за допомогою вольових зусиль свої оцінки і рішення в дії і вчинки. Із цього складається соціальне життя людини, що супроводжується дотриманням або порушенням соціальних норм [5; 6; 7].

Процеси національного відродження України, державного будівництва спричиняють істотні зміни в усіх сферах суспільного життя. У Конституції підкреслено, що Україна є не тільки демократичною і правовою, а й соціальною державою. Таке проголошення в умовах сьогодення відображає не стільки реальну дійсність, скільки прагнення та орієнтацію, є декларацією її намірів.

Компетенція сучасної соціальної держави поширюється на такі сфери, як освіту, охорону здоров'я, ринок праці, систему соціального страхування тощо. В різних країнах прийняті програми, покликані гарантувати загальнодоступність і безкоштовність медичного обслуговування, основної загальної і середньої професійної освіти, допомогу інвалідам, пенсіонерам та іншим соціально незахищеним групам, програми зі створення нових місць праці і розвитку системи перенавчання безробітних і з працевлаштування молоді [2; 3]. Держава гарантує право своїх громадян на достойне проживання, право на мінімальний стандарт благополуччя, а в ідеалі – приблизно однакові для всіх соціальних груп стартові можливості для зrealізування життєвих завдань. Проте реальний, а не декларований, стан справ показує, що в Україні ще не сформований стабільний механізм регулювання соціальної сфери, соціальних відносин, соціальне законодавство не повновідповідне потребам соціальної трансформації, що гальмує процес суспільних перетворень. Подальше невпинне майнове розшарування українського суспільства може привести в найближчому майбутньому до негативних соціальних зрушень та гуманітарних потрясінь.

Дослідження карти соціальності сучасної України та її суспільствотворчого поступу сьогодні постало важливим завданням у вивченні всього багатоманіття сучасного українського соціуму.

Об'єктом дослідження є соціальний розвиток сучасної української держави, а **предметом** – система соціальності України в її картографічному вимірі.

Мета дослідження: скласти картографічну систему соціальності сучасного українського суспільства, орієнтуючись на реалії його стратифікації, статті Конституції України і норми соціальної справедливості.

У результаті дослідження отримані такі **висновки:**

1. Розглядаючи карти соціальності сучасної української держави та її поступ у новому тисячолітті, важливо зазначити, що проголошення України соціальною державою і внесення цього положення в Конституцію є, безумовно, кроком вперед у розвитку державності. Становлення та розвиток соціальної держави України забезпечується наступними пріоритетами – гарантуванням конституційних прав і свобод людини і громадянина; розвитком громадянського суспільства та його демократичних інститутів; зміцненням політичної і соціальної стабільності в суспільстві; створенням конкурентоспроможної, соціально зорієнтованої ринкової економіки та забезпеченням постійно зростаючого рівня життя й добробуту населення; розвитком духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу народу, зміцненням фізичного здоров'я нації, створенням умов для розширеного відтворення населення [4].